

3^ο Κριτήριο

Ενδεικτικές απαντήσεις

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1α.

1. Λ - << Ὅτι μὲν οὖν νομοθετητέον περὶ παιδείας καὶ ταύτην κοινὴν ποιητέον >>
2. Λ - << Οὐ γὰρ ταῦτὰ πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν ποτερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος >>
3. Σ - << Ἐκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας ταραχώδης ἢ σκέψις >>
4. Σ - << Βάναυσον δ' ἔργον εἶναι δεῖ τοῦτο νομίζειν καὶ τέχνην ταύτην καὶ μάθησιν, ὅσαι πρὸς τὰς χρήσεις καὶ τὰς πράξεις τὰς τῆς ἀρετῆς ἄχρηστον ἀπεργάζονται τὸ σῶμα τῶν ἐλευθέρων [ἢ τὴν ψυχὴν] ἢ τὴν διάνοιαν >>

A1β.

A -> 3, B -> 2, Γ -> 1, Δ -> 1

B1.

Ο Αριστοτέλης, αφού ανέδειξε τον πολιτικό χαρακτήρα της παιδείας, προβάλλει την υπόθεση εργασίας που θα τον απασχολήσει με δύο ερωτήματα: 1) Ποιος είναι ο ενδεδειγμένος τύπος παιδείας << τίς δ' ἔσται ἡ παιδεία >> και 2) Πώς πρέπει να διαπαιδαγωγούνται τα παιδιά << πῶς χρὴ παιδεύεσθαι >>.

Εξετάζοντας πρώτα την κατάσταση που διαπιστώνει ότι κυριαρχεί στην εποχή του αναφέρει τους πιθανούς διδακτικούς σκοπούς για τους οποίους όμως δεν υφίσταται καμία ομοφωνία. Ειδικότερα, ο φιλόσοφος αναφέρεται σε τρεις διακριτές περιοχές της παιδαγωγικής έρευνας: α) διδακτικοί σκοποί, β) εκπαιδευτική πρακτική, γ) γνωστικό αντικείμενο και επισημαίνει ότι οι άνθρωποι διαφωνούν για το αν οι νέοι είναι καλό να εκπαιδεύονται με σκοπό την κατάκτηση της αρετής και του άριστου βίου και αν πρέπει να αποβλέπουν με την παιδεία στην πνευματική καλλιέργεια ή στη διάπλαση ήθους. Ορισμένοι, δηλαδή, θεωρούν ότι η παιδεία έχει νόημα ως άσκηση του νου, ως μαθητεία μόνο του πνεύματος, ενώ για άλλους η παιδεία λειτουργεί ως προϋπόθεση διαμόρφωσης ηθικού χαρακτήρα << Οὐ γὰρ ταῦτὰ πάντες ὑπολαμβάνουσι δεῖν μανθάνειν τοὺς νέους οὔτε πρὸς ἀρετὴν οὔτε πρὸς τὸν βίον τὸν ἄριστον, οὐδὲ φανερόν ποτερον πρὸς τὴν διάνοιαν πρέπει μᾶλλον ἢ πρὸς τὸ τῆς ψυχῆς ἦθος >>. Μάλιστα, σε παρακάτω απόσπασμα των <<Πολιτικών>> ο Αριστοτέλης θεωρεί ότι ένα παιδευτικό αγαθό χρήσιμο και για ηθικούς σκοπούς και για τη διαμόρφωση του άριστου βίου είναι π.χ. η μουσική.

Στη συνέχεια ο Αριστοτέλης επικεντρώνεται στην ήδη παρεχόμενη παιδεία της εποχής του με τη διατύπωση << Ἐκ τε τῆς ἐμποδῶν παιδείας >>. Με τη φράση

«έμποδὼν παιδείας» ο Αριστοτέλης εννοεί την παιδεία με την οποία είμαστε καθημερινά σε επαφή, την παιδεία που ισχύει στην κοινωνία μας. Σε ένα παρακάτω χωρίο των *Πολιτικών* (*Πολιτικά* 1337 b 23) αναφέρει τι αποτελούσε συνήθως την παιδεία του καιρού του. Τα μαθήματα, λοιπόν, που διδάσκονταν εκείνη την εποχή, τα διακρίνει σε τέσσερις κλάδους και ήταν:

α) **ανάγνωση και γραφή**, αντικείμενα τα οποία θεωρούνταν χρήσιμα για τη ζωή («*χρήσιμα πρὸς τὸν βίον*»),

β) **γυμναστική**, η οποία συντελούσε στην καλλιέργεια της ανδρείας,

γ) **μουσική**, η οποία θεωρούνταν και χρήσιμη για τη ζωή και ασκούσε ηθική επίδραση στον άνθρωπο,

δ) μερικές φορές **σχέδιο και ζωγραφική**, δεξιότητες που θεωρούνταν κι αυτές χρήσιμες για τη ζωή (Φιλοσοφικός Λόγος, σελ. 194-195)

Η **αριθμητική** δεν αναφέρεται, επειδή ίσως στην Αθήνα αυτή διδασκόταν στο σπίτι και όχι στο σχολείο. Ως πιθανοί λοιπόν σκοποί της παιδείας παρατίθενται διαζευκτικά η αρετή ή η ευτυχία, η ανάπτυξη του πνεύματος ή η καλλιέργεια της ψυχής, η χρηστικότητα της γνώσης ή η αυταξία της.

Ωστόσο, η τρέχουσα εκπαιδευτική πρακτική μόνο ταραχή μπορεί να προκαλέσει στον ερευνητή, αφού ο ιδιωτικός χαρακτήρας της παρεχόμενης παιδείας κατευθύνει τους ανθρώπους σε ανόμοιες επιλογές. Ειδικότερα διακρίνει στην εποχή του και μας παραδίδει τρεις τύπους παιδείας: α) την ωφελιμιστική (<<τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον >>), β) την ηθοπλαστική (<<τείνοντα πρὸς ἀρετὴν >>) και γ) τη γνωσιοκεντρική που προάγει μόνο τη στείρα γνώση (<<τὰ περιττά >>). Όλοι αυτοί οι προβληματισμοί οφείλονται στο ότι όλοι τιμούν την αρετή, ο καθένας όμως δίνει **διαφορετικό περιεχόμενο** σε αυτή και επομένως, διαφοροποιείται και ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να ασκείται. <<**καὶ γὰρ τὴν ἀρετὴν... τιμῶσιν**>>: Παρόμοιο προβληματισμό είχε διατυπώσει και ο **Πλάτωνας** στον διάλογο *Λάχης* (*Λάχης* 190 b 7), όπου αναφέρει: «Αν δεν ξέρουμε καν τι είναι η αρετή, με ποιον τρόπο θα συμβουλέψουμε κάποιον πώς να την κατακτήσει πιο εύκολα;»

Έπειτα από την παρουσίαση των προβληματισμών σχετικά με το περιεχόμενο και τους στόχους της επικρατούσας εκπαιδευτικής τακτικής ο Αριστοτέλης παραθέτει τις προσωπικές του απόψεις πάνω στο ζήτημα. Ο φιλόσοφος, λοιπόν, ακολουθεί τη **μέση** οδό και υποστηρίζει ότι οι νέοι πρέπει ασφαλώς να μαθαίνουν γνώσεις χρήσιμες για τη ζωή, όπως η ανάγνωση, η γραφή, η αριθμητική και το σχέδιο, αλλά από αυτές όχι όλες, παρά μόνο τις **αναγκαίες**. Κι από τις αναγκαίες, όμως, πρέπει να μαθαίνουν **όσες ταιριάζουν σε ελεύθερους ανθρώπους** και όχι τις ευτελείς που ασκούν οι δούλοι, οι οποίες αδρανοποιούν το σώμα και τον νου του ανθρώπου, τον καθιστούν αγροίκο, άξεστο («*βάνουσον*») και τον απομακρύνουν από την κατάκτηση της αρετής. Δεν αρμόζει στους ελεύθερους ανθρώπους να αναζητούν σε κάθε γνώση τη χρησιμότητα, γιατί αυτή μπορεί να τους οδηγήσει στη μονομέρεια.

Από τα παραπάνω, λοιπόν, προκύπτει ότι οι **χρήσιμες** γνώσεις είναι απαραίτητες, **αλλά** δεν πρέπει να αποτελούν αυτοσκοπό. Ο χαρακτήρας της παιδείας, κατά τον Αριστοτέλη, πρέπει να είναι κυρίως **ηθοπλαστικός** και να στοχεύει τόσο στη διαμόρφωση του **σώματος** όσο και του **πνεύματος** του **ελεύθερου** ανθρώπου. Συνεπώς, ο Αριστοτέλης υιοθετεί ένα πρότυπο παιδείας

που συνδυάζει τη χρηστικότητα της γνώσης και την αναγκαιότητα της επιστημονικής κατάρτισης αλλά κυρίαρχος είναι ο ηθοπλαστικός της προσανατολισμός.

B2.

1 -> Λ, 2 -> Σ, 3 -> Λ, 4 -> Λ, 5 -> Σ

B3α.

1. Όταν δεν υπάρχει υγεία στον άνθρωπο τα πλούτη είναι περιττά.
2. Τα λόγια είναι περιττά σε περιπτώσεις που κάποιος αποδεικνύει εμπράκτως την αγάπη του προς τον συνάνθρωπο.

B3β.

- α) νομοθετητέον
- β) ἀρετήν, ἄριστον
- γ) ἦθος
- δ) ἐμποδῶν
- ε) τείνοντα
- στ) ὁμολογούμενον

B4.

Στο παράλληλο κείμενο παρουσιάζεται και αναλύεται η αριστοτελική αντίληψη για τον πολιτικό χαρακτήρα της παιδείας, η οποία συνδέεται άμεσα τόσο με την ηθική διάπλαση των πολιτών, όσο και με την ποιότητα του πολιτεύματος της πόλης. (<<Η σπουδαιότερη υπόθεση της πόλης είναι η προσεκτικά σχεδιασμένη αγωγή της νεολαίας: Ἡ ασφαλέστερη εγγύηση για τη σταθερότητα ενός κράτους, η οποία γενικώς παραμελείται, είναι η αγωγή των πολιτών σύμφωνα με το πνεύμα του πολιτεύματος. >>). Ο καταλυτικός ρόλος της παιδείας συνίσταται στο γεγονός ότι διαπαιδαγωγεί τους πολίτες όχι μόνο να υπακούν στους νόμους αλλά και να υπηρετούν το πολίτευμα συνειδητά, προκειμένου να οδηγηθούν στην αρετή και κατ' επέκταση στην ευδαιμονία (<<Είναι δύσκολο να τηρήσει κανείς από νέος σωστή πορεία προς την ηθική αρετή, αν δεν μεγαλώνει σε ανάλογο σύστημα αγωγής.>>).

Σύμφωνα με το κείμενο αναφοράς αυτή η πολιτική διάσταση της παιδείας αποτυπώνεται μορφολογικά με δύο ρηματικά επίθετα που τονίζουν την αναγκαιότητα να οριστούν νόμοι που να ρυθμίζουν την παιδεία, αλλά παράλληλα να έχουν καθολικό και δημόσιο χαρακτήρα (<<νομοθετητέον περί παιδείας >>, << ταύτην κοινήν ποιητέον >>). Ο δημόσιος χαρακτήρας της

παιδείας είναι, κατά τον Αριστοτέλη, ένα αίτημα που προκύπτει από την ανάγκη κοινωνικής και πολιτικής ισότητας. Επίσης, η κοινή παιδεία είναι απαραίτητη για την ενότητα της πόλης και τη συλλογική ευτυχία. Στο πλαίσιο αυτό τονίζεται μαζί με τον δημόσιο και ο ενιαίος χαρακτήρας της παιδείας: *τὴν παιδείαν κοινήν καὶ μίαν ποιεῖν*. Μάλιστα αξίζει να εστιάσει κανείς στα επιχειρήματα που ο Αριστοτέλης χρησιμοποιεί για να θεμελιώσει αυτήν τη θέση και διατυπώνονται αμέσως πριν από το κείμενο που περιλαμβάνεται σ' αυτήν την ενότητα: <<Κανείς, νομίζω, δεν έχει αμφιβολία ότι είναι υποχρέωση του νομοθέτη να ασχοληθεί πολύ σοβαρά με το θέμα της παιδείας των νέων· είναι κάτι που αν παραμεληθεί στις πόλεις, βλάπτει πριν απ' όλα το ίδιο το πολίτευμά τους, αφού οι νέοι πρέπει να παίρνουν μόρφωση ταιριαστή με το πολίτευμα της πόλης τους. ... Έπειτα, η κάθε τέχνη προϋποθέτει κάποια προπαιδεία και κάποια άσκηση, αν είναι να φτάσει κάποτε κανείς να κάνει τις εργασίες αυτής της τέχνης· το ίδιο όμως ισχύει και για τις πράξεις της αρετής. Καθώς, εξάλλου, οι πολίτες μιας πόλης έχουν να επιτελέσουν σαν σύνολο έναν σκοπό, είναι φανερό ότι και η παιδεία πρέπει να είναι μία και η ίδια για όλους, και η φροντίδα γι' αυτήν πρέπει να ανήκει στο δημόσιο και όχι να αφήνεται στην ατομική πρωτοβουλία, όπως γίνεται σήμερα, που ο κάθε γονιός φροντίζει ιδιωτικά τα παιδιά του, διδάσκοντάς τους τους κλάδους της γνώσης που ο ίδιος θεωρεί ενδεδειγμένους. Για την επίτευξη ενός στόχου που είναι κοινός για όλους, κοινή πρέπει να είναι και η άσκηση. Και, φυσικά, κανείς πολίτης δεν πρέπει να πιστεύει ότι ανήκει στον εαυτό του, αλλά, αντίθετα, ότι όλοι οι πολίτες ανήκουν στην πόλη· ο καθένας δεν είναι παρά ένα μόριο της πόλης, και η φροντίδα για το κάθε ξεχωριστό μόριο πρέπει να γίνεται σε απόλυτο συνταίριασμα με τη φροντίδα για το σύνολο. Από την άποψη αυτή μόνο επαίνους θα πρέπει να έχει κανείς να πει για τους Λακεδαιμόνιους, που και μεγάλο ζήλο δείχνουν για την αγωγή των παιδιών τους και την αγωγή αυτή την κάνουν με ένα δημόσιο, κοινό για όλους σύστημα>>.

Συνεπώς, ο Αριστοτέλης είναι θιασώτης της νομοθετικά κατοχυρωμένης παιδείας που θα έχει έναν δημόσιο και ενιαίο για όλους τους πολίτες χαρακτήρα, ώστε να επιτευχθεί η συνοχή, η πρόοδος και η ευημερία της πόλης στο σύνολό της.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

1. Τόσα, περίπου, είπε ο Αλκιβιάδης. Οι Λακεδαιμόνιοι οι οποίοι και πρωύτερα σχεδίαζαν να εκστρατεύσουν εναντίον της Αθήνας, αλλά δίσταζαν ακόμα εξετάζοντας την κατάσταση απ' όλες τις πλευρές, αναθάρρησαν πολύ περισσότερο μετά τα όσα τους ανέπτυξε με τόσες λεπτομέρειες (επειδή τους ανέλυσε διεξοδικά) , γιατί πίστευαν ότι τα άκουσαν από τον άνθρωπο που τα ήξερε καλύτερα από κάθε άλλον. Έτσι βέβαια άρχισαν να σκέπτονται σοβαρά να οχυρώσουν την Δεκέλεια κι αποφάσισαν να στείλουν αμέσως κάποια βοήθεια στους Σικελιώτες.

2. Ο λόγος του Αλκιβιάδη κάνει τους Σπαρτιάτες να αναθαρρήσουν (*«μᾶλλον ἐπερρώσθησαν»*), με αποτέλεσμα να αποφασίσουν να στείλουν στρατιωτική

βοήθεια στις Συρακούσες («έν τῇ Σικελίᾳ πέμπειν τινὰ τιμωρίαν») με επικεφαλῆς τον Γύλιππο («Καί Γύλιππον τὸν Κλεανδρίδου προστάξαντες ἄρχοντα τοῖς Συρακοσίοις ἐκέλευον»). Παράλληλα, οι Λακεδαιμόνιοι ὑψωσαν τείχος και απέκλεισαν τη Δεκελεία («ὥστε τῇ ἐπιτειχίσει τῆς Δεκελείας προσεῖχον ἤδη τὸν νοῦν»). Στη συνέχεια, ο Γύλιππος πήρε τη διαταγή να συσκεφθεῖ με τους Συρακουσίους και τους Κορινθίους τον τρόπο με τον οποίο θα σταλεῖ ὅσο το δυνατόν πιο γρήγορα στρατιωτική βοήθεια («ἐκέλευον μετ' ἐκείνων καὶ τῶν Κορινθίων βουλευόμενον ποιεῖν ὅπη ἐκ τῶν παρόντων μάλιστα καὶ τάχιστα τις ὠφελία ἦξει τοῖς ἐκεῖ.»). Εκείνος ἔδωσε στους Κορινθίους την εντολή να του στείλουν δύο πολεμικά πλοία στην Ασίνη («Ὁ δὲ δύο μὲν ναῦς τοὺς Κορινθίους ἤδη ἐκέλευέν οἱ πέμπειν ἐς Ἀσίνην,») και, ταυτόχρονα, να ετοιμάζουν και τα υπόλοιπα, οὕτως ὥστε να σταλοῦν, ὅταν παρουσιαστῆῖ η κατάλληλη ευκαιρία («τάς δὲ λοιπὰς παρασκευάζεσθαι ὅσας διανοοῦνται πέμπειν καί, ὅταν καιρὸς ᾗ, ἐτοίμας εἶναι πλεῖν.»).

3. α) εἶπε, πρόσταξον, πλεῖ, ξυνθοῦ

β) θαπτόνων, θάπτοσι, θάπτονας/θάπτους

γ) ὦ εἰδῶς, τὴν ἐπιτειχίσιν, τινὰ ἢ ἄττα

4. α) διανοούμενοι: επιθετική μετοχή ως παράθεση στο Υποκείμενο του ρήματος (οἱ Λακεδαιμόνιοι)

πολλῶ: δοτική του μέτρου ἢ της διαφορᾶς (ποσοῦ) στο συγκριτικό μᾶλλον

διδάξαντος: αιτιολογική μετοχή, λειτουργεῖ ως επιρρηματικός προσδιορισμός της αιτίας στο ρῆμα ἐπερρώσθησαν (γενική ἀπόλυτη με υποκείμενο το αὐτοῦ)

σαφέστατα: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο εἰδότες **τῆς Δεκελείας:** γενική αντικειμενική στο τῇ ἐπιτειχίσει

Μονάδες 5

β) αιτιολογική μετοχή: ὅτι ἐνόμισαν ἐνόμισαν

Μονάδες 2,5

γ) ἠσθητό τις (τοὺς Λακεδαιμονίους) τῇ ἐπιτειχίσει τῆς Δεκελείας προσέχοντας ἤδη τὸν νοῦν καὶ τὸ παραυτίκα καὶ τοῖς ἐν τῇ Σικελίᾳ πέμπειν τινὰ τιμωρίαν.

Μονάδες 2,5